

Cyberstalking

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest problematyka cyberstalkingu, z uwzględnieniem etiologii, pojęcia i zwalczania tego zjawiska. Autorka zajmuje się zakresem kryminalizacji art. 190a § 1 k.k. w aspekcie normatywnym oraz z punktu widzenia praktyki wymiaru sprawiedliwości. Podjęte rozważania traktują cyberstalking w szerokim aspekcie społecznym i prawnym, wskazując na skutki tego zjawiska oraz konieczność podjęcia działań zapobiegawczych.

Słowa kluczowe

Stalking, nękanie, cyberstalking, hejt, cyfrowe zabójstwo.

1. Uwagi wstępne

Rozwój cywilizacji wiąże się z ewolucją form komunikacji międzyludzkiej, gdzie przenosi się ona do przestrzeni cyfrowej. Zalety Internetu dla rozwoju gospodarki i społeczeństwa są nieocenione. Niewątpliwie pozwala on na swobodny dostęp do wiedzy, wymianę informacji, korzystanie z urozmaiconych form rozrywki. Jednocześnie komunikacja cyfrowa niesie za sobą poważne zagrożenia, wśród których należy wymienić zjawisko stalkingu, cyberprzemocy, patostreamingu, trollowania, czy też powszechnie znanego hejtu.

Problematyka stalkingu pojawiła się, zanim doszło do kodyfikacji tego zjawiska, co w prawie polskim nastąpiło dopiero 6 czerwca 2011 r. i stanowiło swoiste novum. Przepis ten nie miał bowiem swojego odpowiednika w poprzednich kodeksach karnych. W uprzednio obowiązującym stanie prawnym istniejące regulacje normatywne dawały ograniczone możliwości skazania za tego rodzaju zachowania, jednak warunkiem koniecznym takiego rozstrzygnięcia było rozłożenie całego zachowania sprawczego na tzw. czynniki pierwsze, czyli konkretne, pojedyncze czyny wypełniające znamiona znanych systemowi prawnemu przestępstw i wykroczeń, tj. znęcania, groźby karalnej, groźby bezprawnej, naruszenia

¹ Dr Anna Dziergawka, sędzia Sądu Najwyższego, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, ORCID: 0000 0002 5084 088X, e mail: aniadzierga@wp.pl.

miru domowego czy złośliwego niepokojenia. To z kolei oznaczało, że istniejące instrumenty były na ogół niewystarczające dla ochrony przed zachowaniami mieszczącymi się w ramach zjawiska stalkingu².

Z jednej strony, brak osobnej regulacji penalizującej stalking skutkowało tym, że policja odmawiała przeprowadzenia interwencji na wczesnym etapie prześladowania, czekając wręcz na eskalację działań sprawcy³. Z drugiej strony, odmowa podjęcia interwencji wiązała się z faktem, że podejmowane przez stalkera działania pomimo swej uporczywości były jednak indyferentne prawnie⁴. Istniejące regulacje normatywne nie zawsze były adekwatne do tego zjawiska, co z kolei uniemożliwiało dokonanie prawidłowej subsumpcji. Powyższe dotyczy chociażby czynu z art. 207 § 1 k.k., normującego przestępstwo znęcania, gdzie ochrona prawokarna nie obejmowała sytuacji, w której relacje między sprawcą a ofiarą były luźne lub osoby te praktycznie w ogólnie się nie znały⁵. W przypadku groźby karalnej stypizowanej w art. 190 § 1 k.k., problem polegał na tym, że dla realizacji tego przestępstwa konieczne było nie tylko zagrożenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby dla niej najbliższej, ale także wzbudzenie w ofierze uzasadnionej obawy, że groźba ta zostanie spełniona. Tymczasem ofiary stalkerów, zwłaszcza wtedy, gdy dobrze znały sprawcę, nie zawsze odczuwały wobec jego działań obawę czy lęk, lecz często udręczenie, zażenowanie lub upokorzenie. Z kolei art. 190 § 1 k.k. penalizuje jedynie zagrożenie popełnieniem przestępstwa na szkodę ofiary lub jej osoby najbliższej. Nie zawsze możliwe było też zastosowanie art. 191 k.k. i zakwalifikowanie działań stalkera jako groźby bezprawnej lub z art. 193 k.k., w którym ustawodawca sankcjonuje przestępstwo naruszenia miru domowego. Tożsamy problem dotyczył także kwalifikacji czynów stalkera jako złośliwego niepokojenia opisanego przez ustawodawcę w art. 107 k.w. Problemem było bowiem wykazanie istnienia po jego stronie znamienia złośliwości czy działania „w celu dokuczenia innej osobie”. Powyższe argumenty wskazują, że konieczna stała się interwencja władzy ustawodawczej i uchwalenie regulacji, która stworzyłaby narzędzia prawne umożliwiające kryminalizację zjawiska stalkingu. We

² J. Jankowska-Prochot, Modyfikacja prawokarnego modelu zwalczania przestępstwa stalkingu, *Przegląd Prawa Publicznego* 2022, nr 7–8, s. 121.

³ D. Woźniakowska-Fajst, Prawne możliwości walki ze zjawiskiem stalkingu – czy w prawie polskim potrzebna jest penalizacja prześladowania?, *Archiwum Kryminologii* 2009, nr 31, s. 198.

⁴ M. Romańczuk-Grącka, Polityczno-kryminalne aspekty stalkingu w Polsce, *Studia Prawnoustrojowe* 2011, nr 13, s. 330.

⁵ M. Jachimowicz, Przestępstwo stalkingu w świetle noweli do kodeksu karnego, *Prokuratura i Prawo* 2008, nr 10, s. 44.

wcześniejszym stanie prawnym regulacje normatywne dawały ograniczone możliwości skazania za zachowania będące przedmiotem stalkingu⁶.

Dopiero ustawą z dnia 25 lutego 2011 r.⁷ wprowadzono penalizację zachowań stypizowanych w art. 190a § 1 k.k. Z kolei ustawą z dnia 31 marca 2020 r.⁸ dokonano zmian w treści art. 190a § 1 k.k., które dotyczyły poszerzenia znamion przestępstwa stalkingu oraz zaostrzenia odpowiedzialności karnej za jego popełnienie.

Autorka w przedmiotowej publikacji zajmuje się zakresem kryminalizacji art. 190a § 1 k.k. oraz jego modyfikacją. Głównym celem podjętych rozważań staje się nie tylko próba oceny stanu normatywnego dotyczącego stalkingu i cyberstalkingu, ale także praktyki wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie. Podjęte rozważania traktują cyberstalking w szerokim aspekcie społecznym i prawnym, wskazując na skutki tego zjawiska oraz konieczność podjęcia działań zapobiegawczych.

2. Charakterystyka przestępstwa stalkingu

Zjawisko społeczne zwane „stalkingiem” zaczęto analizować w latach osiemdziesiątych XX wieku, co należy wiązać z pojawieniem się często obserwowanych, niebezpiecznych i agresywnych zachowań wobec znanych postaci życia publicznego. Jedną z bardziej znanych ofiar stalkingu był John Lennon, zastrzelony przez uporczywie śledzącego go Marka Davida Chapmana, czy Jodie Foster, gdzie dla zwrócenia jej uwagi, prześladowający ją John Hinckley podjął nawet próbę zamachu na prezydenta USA – Ronalda Reagana. W Polsce warto wskazać na historię Agnieszki Kotlarskiej, Miss Polski z 1991 r., która w 1996 r. zginęła z rąk swojego prześladowcy. Przy czym zjawisko to przeniosło się także na grunt zwyczajnych ludzi, gdzie dostrzeżono potrzebę zapewnienia im pomocy i ochrony prawnej.

Samo pojęcie „stalkingu” pojawiło się w 1999 r. na określenie zachowań zdradzających jedynie ciekawość w odniesieniu do szczególnych

⁶ K. Garstka, P. Przygucki, Stalking jako przestępstwo – nowelizacja polskiego kodeksu karnego a doświadczenie prawodawstwa angielskiego, *Wiedza prawnicza* 2011, nr 2, s. 21–23.

⁷ Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, *Dz. U.* z 2011 r., Nr 72, poz. 381.

⁸ Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID–19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, *Dz. U.* poz. 568, 695 ze zm., dalej: ustawa nowelizacyjna z dnia 31 marca 2020 r.

osób, względnie nieszkodliwą⁹. Stalking z języka angielskiego oznacza „podchody”, „skradanie się”¹⁰. W języku polskim na oznaczenie tego pojęcia używa się terminów: „przemoc emocjonalna”, „nękanie na tle emocjonalnym”, „uporczywe nękanie” oraz „prześladowanie na tle emocjonalnym”¹¹. Termin „stalking” nie jest pojęciem zdefiniowanym w kodeksie karnym, zaś przepis art. 190a k.k. nie zawiera także bliższej charakterystyki, a w szczególności nie wskazuje, chociażby w formie przykładowej, jakiego rodzaju czynności mogą być uznawane za przejawy stalkingu. To z kolei oznacza, że ciężar wypracowania wykładni tego pojęcia ustawodawca przerzucił na doktrynę i orzecznictwo. Tym samym spotykamy się z różnorodnością stanów faktycznych, przy czym wszystkie zachowania sprawcze prowadzą się do uporczywego nękania, naruszania wolności osobistej i prywatności innej osoby¹². Nękanie to może mieć charakter bezpośredni lub wirtualny.

Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. wprowadziła w Polsce obowiązujący od dnia 6 czerwca 2011 r. nowy typ czynu zabronionego. Była to odpowiedź na podnoszoną od dłuższego czasu konieczność penalizacji zachowań, które pozostawały bezkarne, z uwagi na brak przepisu pozwalającego na pociągnięcie ich sprawców do odpowiedzialności karnej. Można zatem skonstatować, że rozwój regulacji antystalkingowych wynikał z potrzeb społecznych, rozwoju technologicznego, a także swego rodzaju zmian kulturowych¹³. Na uzasadnienie wprowadzenia do kodeksu karnego nowego typu czynu zabronionego składają się zarówno niemożność oceny wszelkich przejawów tego zjawiska w ramach obowiązujących przepisów prawnych, jak również intensywność zjawiska uporczywego nękania w polskim społeczeństwie¹⁴. Dodatkowo wprowadzenie tego przepisu wynikało z zobowiązań o charakterze międzynarodowym, w tym z art. 34 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej¹⁵.

⁹ B. Hołyst, *Psychologia kryminalistyczna*, Warszawa 2006, s. 630.

¹⁰ J. Fisiak (red.), *Słownik angielsko-polski*, Warszawa 2002, s. 429.

¹¹ Por. A. Gołonka, *Uporczywe nękanie jako nowy typ czynu zabronionego*, Państwo i Prawo 2012, nr 1, s. 88.

¹² Por. I. Jankowska-Prochot, *Modyfikacja prawokarna modelu zwalczania przestępstwa stalkingu*, *Przegląd Prawa Publicznego* 2022, nr 7–8, s. 119 i wskazana tam literatura.

¹³ J. Dominik, *Stalking w świetle badań empirycznych*, (w:) M. Mozgawa (red.), *Stalking*, Warszawa 2018.

¹⁴ J. Czapska, *Stalking jako problem społeczny. Między prawem karnym a codziennością*, (w:) P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa profesora Andrzeja Zolla, tom II*, Warszawa 2012.

¹⁵ Zob. M. Mozgawa, *Kilka uwag na temat znamienia „uporczywego nękania” na gruncie art. 190a k.k.*, *Ius Novum* 2020, nr 2, s. 79.

Nowy typ czynu zabronionego został uregulowany w art. 190a § 1 k.k., który określa przestępstwo uporczywego nękania. Zgodnie z pierwotną treścią tego przepisu, Kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 3). Ściganie przestępstwa określonego w § 1 następuje na wniosek pokrzywdzonego, zaś w § 3 z urzędu.

Przestępstwo to zostało umieszczone w rozdziale XXIII kodeksu karnego¹⁶, którego głównym przedmiotem ochrony jest wolność człowieka. Przy czym zarówno wolność człowieka, jak i życie prywatne, podlegają ochronie konstytucyjnej, zgodnie a treścią art. 31 ust. 1 i art. 47 Konstytucji.

W tym miejscu warto zauważyć, że ustawą nowelizującą z dnia 31 marca 2020 r. dokonano zmiany przepisu art. 190a § 1 k.k. poprzez dodanie dwóch dodatkowych znamion czynu zabronionego dotyczących skutku w postaci „poczucia poniżenia lub udręczenia” oraz zaostrzono karę pozbawienia wolności z uprzedniego zagrożenia „do lat 3” na „od 6 miesięcy do lat 8”. Za czyn z art. 190a § 3 k.k. podwyższono zagrożenie w miejsce „od roku do lat 10” na „od lat 2 do 12”. Zmiany wprowadzone przez ustawodawcę w zakresie przestępstwa z art. 190a k.k. miały związek ze wzrostem dynamiki przestępstwa stalkingu¹⁷. Dodatkowo ustawą z dnia 7 lipca 2022 r.¹⁸, która weszła w życie 1 października 2023 r., w art. 190a § 1 k.k. słowo – osoby najbliższej „jej”, zastąpiono słowem – osoby najbliższej „dla niej”.

3. Znamiona stalkingu

Zgodnie z literalną, aktualnie obowiązującą treścią art. 190a § 1 k.k., przestępstwa stalkingu dopuszcza się ten, kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby dla niej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność. Samo literalne pojęcie „nękania” oznacza

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2024 r., poz. 17.

¹⁷ Liczba przestępstw stwierdzonych w 2012 r. wynosiła 2690, natomiast w 2020 r. wynosiła 5878. Dynamika wzrostu: 218%, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-4/76586,Uporczywe-nekani-i-wykorzystanie-wizerunku-art-190a.html>, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

¹⁸ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r., poz. 2600.

„bezustanne niepokojenie, gnębienie, prześladowanie kogoś; niedawanie wytchnienia, spokoju; trapienie”¹⁹. „Uporczywość” z kolei wymaga, aby było ono męczące w odbiorze, dokuczliwe, nie do wytrzymania czy nie do zniesienia²⁰. Analiza orzecznictwa prowadzi zaś do wniosku, że „uporczywość” oznacza „długotrwałe postępowanie nacechowane nieustępliwością (...) w pojęciu uchylania się jest zawarty negatywny stosunek psychiczny osoby zobowiązanej do nałożonego na nią obowiązku, sprawiające, że nie dopełnił on tego obowiązku, mimo że ma możliwości jego wykonania”²¹. Ponadto zdaniem Sądu Najwyższego, odnoszącego się do art. 209 k.k., uporczywość „oznacza, że musi wystąpić właściwie wielokrotność zaniechań na przestrzeni pewnego czasu, znamię to ponadto wyraża psychiczne nastawienie sprawcy, który uchyla się od obowiązku wykonania świadczeń alimentacyjnych, pomimo realnej możliwości ich spełnienia”²². Jednolicie przyjmuje się w orzecznictwie, że znamię „uporczywego nękania” jest spełnione, gdy występują łącznie dwa elementy – obiektywne i subiektywne:

- powtarzalność zachowania sprawcy,
- szczególne nastawienie psychiczne sprawcy do czynu polegające na nieustępliwości czy też chęci postawienia na swoim, a więc na trwaniu w uporze kontynuowania zachowań nękających pokrzywdzonego²³.

Należy zgodzić się z tezą, że sprzeciw osoby pokrzywdzonej względem działań skazanego oraz formułowanie przez nią żądań, aby sprawca zaprzestał nękania, nie są koniecznym warunkiem odpowiedzialności karnej za ten czyn²⁴.

W doktrynie zakwestionowano potrzebę odwołania się w treści art. 190a k.k. do znamienia uporczywości²⁵. Z samego określenia „nęka” wynika bowiem, że ma być to szereg zachowań, a nie jedno. Wprowadzenie znamienia „uporczywości”, będzie utrudniać stosowanie tego przepisu, gdyż słowo „nękać” oznacza „bezustannie niepokoić” czy „ustawicznie dręczyć”, a zatem znamię „uporczywego nękania” należałoby rozumieć jako „uporczywie

¹⁹ B. D u n a j (red.), Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1996, s. 585.

²⁰ Z. K u r z o w a (red.), Słownik synonimów polskich, Warszawa 2002, s. 177, 426.

²¹ Por. wyrok SN z dnia 19 grudnia 1979 r., sygn. V KRN 297/79, OSNPG 1980, nr 6, poz. 79.

²² Por. wyrok SN z dnia 5 stycznia 2001 r., sygn. V KKN 504/00, OSNKW 2001, nr 7–8, poz. 57.

²³ Tak: wyrok SO w Warszawie z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. IX Ka 640/19; wyrok SO w Poznaniu z dnia 27 marca 2015 r., sygn. XVII Ka 177/15.

²⁴ Por. postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2020 r., sygn. IV KK 253/20, LEX nr 3095765.

²⁵ M. M o z g a w a, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2020, komentarz do art. 190(a), teza 5.

uporczywego nękania”. Literalnie w samym słowie „nękanie” mieści się znamię uporczywości, zaś ustawodawca w istotny sposób zawęził prawną ochronę pokrzywdzonego w art. 190a k.k. Dodatkowo pojęcie „uporczywości” ma charakter wybitnie ocenny i ambiwalentny, ponieważ określa zarówno postępowanie sprawcy, jak i jego nastawienie psychiczne²⁶.

Przestępstwo z art. 190a § 1 k.k. ma charakter materialny, zaś do jego skutku należy wywołanie u pokrzywdzonego „uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub spowodowanie istotnego naruszenia jego prywatności”²⁷. Zgodnie z definicją językową, zagrożenie to „sytuacja lub stan, które komuś zagrażają lub w których ktoś czuje się zagrożony”, zagrażać znaczy tyle, co „stać się dla kogoś lub czegoś realnym niebezpieczeństwem”²⁸. Poczucie zagrożenia jest więc emocją, która wiąże się z faktycznie istniejącym stanem potencjalnego niebezpieczeństwa, jest zakorzenione w rzeczywistym układzie sytuacyjnym²⁹. Różni się zatem od zjawiska lęku, mającego charakter subiektywny i nieodnoszący się do rzeczywistych bodźców. Dodatkowo poczucie zagrożenia musi być uzasadnione okolicznościami, co oznacza zobiektywizowanie oceny nękania. Skutek ten należy zatem oceniać w sposób obiektywny, stosując wzorzec przeciętnego racjonalnie myślącego obywatela, którego reakcja byłaby w takich samych okolicznościach naturalna i nie budziła żadnych wątpliwości³⁰.

W tym miejscu pojawia się pytanie, czy użyte w przepisie określenie „wzbudza (...) uzasadnione okolicznościami poczucie” odnosi się tylko do poczucia zagrożenia, czy również do poczucia poniżenia i udręczenia. Zasadne wydaje się uznanie, że także poczucie poniżenia i udręczenia muszą być uzasadnione okolicznościami. Jednakże sama obiektywizacja poczucia poniżenia i udręczenia, podobnie jak poczucia zagrożenia, wydaje się niewłaściwym rozwiązaniem, albowiem poczucia są z zasady czymś

²⁶ Z. Siwek, (w:) M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 996.

²⁷ A. Zoll, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117–211a, Warszawa 2017, s. 592.

²⁸ Słownik języka polskiego, PWN, sjp.pwn.pl/slowniki/zagro%C5%BCenie.html, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

²⁹ P. Furman, Próba analizy konstrukcji ustawowej przestępstwa uporczywego nękania z art. 190a k.k. Zagadnienia wybrane, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2012, nr 3, s. 52.

³⁰ J. Kosonoga, (w:) R. A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015, s. 1090–1091; M. Mozgawa, (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2019, s. 611; M. Królikowski, A. Sakowicz, (w:) M. Królikowski, R. Zabłocki (red.), Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna, Warszawa 2017, s. 589–590; J. Lachowski, (w:) V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 865.

subiektywnym. Powyższe oznacza, że subiektywne odczuwanie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia przez daną osobę należy konfrontować z wiedzą, doświadczeniem i psychologią reakcji ogółu społeczeństwa. Problematica staje się w tym momencie obiektywizacja poczucia zagrożenia, poniżenia lub udręczenia zindywidualizowanej osoby pokrzywdzonej, w odniesieniu do odczuć, jakie towarzyszyłyby przeciętnemu człowiekowi.

Wykładnia nowych znamion typu nękania w postaci pojęć: „poniżenia lub udręczenia” może wzbudzać kolejne wątpliwości³¹. Samo znaczenie słowa „poniżyć” oznacza, że ktoś czuje się głęboko dotknięty, zawstydzony lub ośmieszony³². Poniżenie oznacza upokarzanie, hańbienie, lżenie, wyraz pogardy³³. Drugim z nowo wprowadzonych znamion jest wzbudzenie w pokrzywdzonym poczucia udręczenia. Słownik języka polskiego wyjaśnia znaczenie słowa „udręczyć” jako sprawić komuś cierpienie fizyczne lub psychiczne³⁴. Ponieważ synonimem słowa „nękać” jest słowo „dręczyć”, wydaje się, że dodanie do znamion przestępstwa nękania skutku w postaci „wzbudzenia poczucia udręczenia” jest niezasadne³⁵, albowiem trudno sobie wyobrazić, aby uporczywe nękanie nie spowodowało udręczenia.

Odnosząc się z kolei do pojęcia prywatności, wypada zauważyć, że nie pojawiło się ono wcześniej w przepisach kodeksu karnego. Naruszenie prywatności, zgodnie z treścią normatywną art. 190a § 1 k.k., musi być istotne. Można mieć wątpliwości, czy ten wymóg jest zasadny, albowiem prywatność jest na tyle ważnym dobrem, że każde jej naruszenie jest istotne. Jest to kolejne nieostre znamię, które wymaga określenia granic dopuszczalnej ingerencji w sferę prywatności innej osoby, co również może rodzić problemy w procesie jego interpretacji. Konieczne jest bowiem dokonanie oceny stopnia tego naruszenia i stwierdzenie, że miało ono charakter istotny³⁶. Także Sąd Najwyższy³⁷ odnosząc się do pro-

³¹ M. Budyn-Kulik, Nowe znamiona nękania z art. 190a § 1 kodeksu karnego, *Paestra* 2020, nr 9, s. 26–32.

³² Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe, http://www.wsjp.pl/index.php?d_hasla=33785&ind=0&w_szukaj=poni%C5%BCa%C4%87, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

³³ Por. M. Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 534; A. Zoil, (w:) A. Zoil (red.), *Kodeks karny. Komentarz, Część szczególna, Komentarz do art. 117–227 k.k.*, t. 2, Kraków 1999, s. 735.

³⁴ Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/udr%C4%99czenie.html>, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

³⁵ Por. M. Budyn-Kulik, Nowe znamiona nękania z art. 190a § 1 kodeksu karnego, *Paestra* 2020, nr 9, s. 31.

³⁶ J. Kosonoga, Poczucie zagrożenia oraz istotne naruszenie prywatności jako ustawowe znamiona przestępstwa stalkingu. Głosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 29 marca 2017 r., sygn. IV KK 413/16, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2019, nr 4, s. 90.

blematyki zależności pomiędzy uporczywością a istotnością naruszenia prywatności, wyraził trafny pogląd, że „o istotności naruszenia prawa do prywatności nie decyduje sama treść materiałów powstała w wyniku nieuprawnionego wkroczenia w sferę prywatności pokrzywdzonego, ale przede wszystkim to, w jaki sposób do naruszenia doszło i ewentualnie jak często dochodziło do tych naruszeń. W tym drugim aspekcie uwiadcza się *iunctim* między znamieniem uporczywości nękania oraz znamieniem istotności naruszenia prawa do prywatności. Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której uporczywe nękanie pokrzywdzonego łączące się z naruszeniem prywatności, nie stanowiłoby istotnego naruszenia tego prawa”. Wobec wyrażanego ponadto w piśmiennictwie poglądu, zgodnie z którym „prywatność sama w sobie, niezależnie od konkretnej naruszonej jej sfery, jest dobrem na tyle istotnym, że każde jej naruszenie jest istotne”³⁸, nie jest bezpodstawne przekonanie o tym, że znamię „istotności” stanowi *superfluum* ustawowe, co przy poszanowaniu zakazu wykładni *per non est* prowadzi do wniosku, że zawężenie zakresu kryminalizacji przez warunek spełnienia tej przesłanki koresponduje z wymogiem co do ustalenia stopnia intensywności zachowania sprawcy³⁹.

Dokonując kompleksowej oceny przyjętych rozwiązań normatywnych, podkreślić należy, że „samo dopisanie nowego typu przestępstw nie spowoduje nagłego ich spadku”⁴⁰. Przeprowadzoną inicjatywę ustawodawczą należy jednak ocenić pozytywnie, albowiem kryminalizacja stalkingu jest dostatecznie uzasadniona, o czym świadczy chociażby narastająca skala zjawiska uporczywego nękania, często tragicznego w skutkach. Zatem nowa regulacja stanowi reakcję polskiego ustawodawcy na rzeczywistość i istniejący problem społeczny, dając pokrzywdzonym możliwość realnej ochrony prawnej w pełniejszym niż wcześniej zakresie. Jest ona nie tylko wyraźnym sygnałem nieakceptowania przez państwo określonego zachowania, ale także środkiem ochrony interesów i bezpieczeństwa ofiar, daje szansę przeprowadzenia wczesnej interwencji oraz pomocy ze strony organów ścigania⁴¹.

³⁷ Por. wyrok SN z dnia 12 stycznia 2016 r., sygn. IV KK 196/15, LEX nr 1976249.

³⁸ M. M o z g a w a, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2020, komentarz do art. 190(a), teza 7.

³⁹ Por. wyrok SN z dnia 12 stycznia 2016 r., sygn. IV KK 196/15, LEX nr 1976249.

⁴⁰ Por. A. Z o l l, cyt. za A. Ł u k a s z e w i c z, Internetowi oszuści będą ścigani skuteczniej, Rzeczpospolita z dnia 16 listopada 2011 r., s. C3.

⁴¹ J. C h a m e r n i k, Przesłanki stalkingu w regulacji kodeksu karnego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Seria: Administracja i Zarządzanie 2013, nr 99 (26), s. 320.

Analizując sam sposób opisu znamion typu czynu zabronionego oraz użyte pojęcia, które są wybitnie ocenne, ambiwalentne i nieprecyzyjne, a czasem wręcz zbędne, trzeba dostrzec problemy związane z wykładnią treści art. 190a § 1 k.k., a tym samym z prawidłowym stosowaniem tego przepisu w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Jeśli wprowadzony stan normatywny ma zmienić rzeczywistość i spowodować zmianę społecznej świadomości, trzeba przekonać społeczeństwo o zasadności zawiadomienia o analizowanym przestępstwie. Należy zatem rozwiązać wątpliwości ofiar w zakresie celowości i skuteczności angażowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Dlatego tak ważna jest kwestia upowszechniania wiedzy o nowym przestępstwie, edukacja społeczna, jak również budowanie przekonania o efektywnej praktyce stosowania prawa w omawianym zakresie.

4. Zjawisko cyberstalkingu

Bezsporne jest twierdzenie, że za nowymi technologiami postępują nowe przestępstwa, co znalazło potwierdzenie także w przypadku stalkingu. Za sprawą rozpowszechnienia Internetu zjawisko uporczywego nękania zyskało nowe oblicze, zaś jednym z cyberprzestępstw, obok cyberterroryzmu, pedofilii czy internetowej pornografii dziecięcej, stał się cyberstalking. Samo pojęcie cyberprzestępczości budzi liczne wątpliwości natury terminologicznej⁴². Jest to zjawisko przypominające stalking, jednak różni się od niego brakiem realnego kontaktu z ofiarą dzięki zastosowaniu Internetu. Cyberstalking oznacza bowiem uporczywe nękanie za pośrednictwem Internetu i przybiera różne formy w zależności od umiejętności i pomysłowości sprawcy. Należy do nich także posługiwanie się mową nienawiści, mową ekstremalną lub wrogości, a także aspołecznym zachowaniem w postaci trollowania. Skutki uporczywego nękania są bardzo dotkliwe, zwłaszcza w odniesieniu do ludzi młodych. Zwalczanie uporczywego nękania za pośrednictwem Internetu w Polsce jest mało skuteczne i przewlekłe, co rodzi u sprawców poczucie bezkarności.

Wyróżnia się trzy formy cybernękania:

- 1) napastowanie, które odbywa się tylko w sieci;
- 2) nękanie zachodzące głównie w sieci, ale wychodzące również poza sieć lub mające jakieś komponenty w realnym świecie;

⁴² Szerzej: M. Siwicki, *Cyberprzestępczość*, Warszawa 2013.

3) dręczenie i nękanie w realnym świecie, które ma także jakieś komponenty w sieci⁴³.

Polskie prawo karne nie wskazuje cyberstalkingu jako odrębnego przestępstwa. Ustawodawca nie przewiduje typu kwalifikowanego stalkingu, na wzór art. 212 § 2 k.k., charakteryzującego się działaniem sprawcy za pomocą środków masowego komunikowania. Skutek wpływający na surowszą odpowiedzialność karną oraz formę ścigania z urzędu znajduje odpowiednik w treści art. 207 § 3 k.k., który penalizuje następstwo w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie. Można zatem rozważyć potrzebę surowszego traktowania zachowania sprawcy wyczerpującego znamiona cyberstalkingu, a także zasadność ścigania tego przestępstwa z urzędu, co jednak wymaga pogłębionej analizy.

Ponieważ Internet daje większe możliwości stosowania niedozwolonych zachowań, wraz z jego rozwojem pojawiają się nowe metody nękania, co sprawia, że pod pojęciem stalkingu mieści się również cyberstalking. Termin cyberstalking rozumiany jest jako neologizm określający zjawisko używania mediów elektronicznych, w tym zróżnicowanych technologii informacyjnych, do nękania ofiary przez cyberstalkera. Zdarza się, że stalking przekształca się w cyberstalking i odwrotnie⁴⁴. Za Krzysztofem Gorazdowskim można stwierdzić, że: „Cyberstalking jest również zbliżony do cybermobbingu jako szczególna forma nienawiści internetowej, w tym może obejmować dość powszechnie obecnie zachowania, jak: trolling i hejting. Trolling (trollowanie) to antyspołeczne zachowanie, charakterystyczne dla internetowych forów dyskusyjnych, czatów, grup dyskusyjnych, kiedy w sposób celowy sprawca zmierza do wywołania kłótni, wpływając na innych użytkowników poprzez ich ośmieszanie lub obrażanie, wysyłanie nieprawdziwych przekazów i czynienie negatywnych zabiegów erystycznych. Za trollowanie uważa się także wysyłanie użytkownikowi niechcianych gier lub filmów zawierających wyskakujące tzw. screamery (straszydła). Z kolei hejting, podobnie jak cyberbullying, stanowi bardzo negatywne zjawisko polegające na rozsiewaniu agresji i nienawiści w sieci. Hejterzy zwykle obrażają innych bez powodu, negują ich twórczość czy też wypowiedzi za pomocą agresywnych komentarzy. Zjawisko to jest bardzo niebezpieczne, nie sprzyja bowiem rozwojowi kultury osobistej oraz poszanowaniu cudzej godności w sieci (netykieta).

⁴³ P. Afa b, Internet a dzieci. Uzależnienia i inne niebezpieczeństwa, Warszawa 2003, s. 140–141.

⁴⁴ K. Gorazdowski, Penalizacja zjawisk stalkingu, cyberstalkingu i mowy nienawiści – próba oceny przyjętych rozwiązań prawnych na płaszczyźnie prawnokarnej, *Studia Administracji i Bezpieczeństwa* 2017, nr 3, s. 133–134.

Cyberbullying to złożone zjawisko związane z anonimową cyberprzemocą, w którym sprawca intencjonalnie używa przemocy słownej w postaci np. cyberstalkingu, poniżania, molestowania, wykluczania, sextingu, oczerniania, plotkowania etc., wyrządzając ofierze szkodę emocjonalną⁴⁵.

Czyny, które podejmuje cyberstalker, dotyczą zarówno komputera, jak i jego użytkownika, zarówno elementu technologicznego, jak i ludzkiego, bezpośrednio samej ofiary, jak i pośrednio, poprzez oddziaływanie na inne osoby⁴⁶. Internet jako bogate źródło informacji i nieocenione narzędzie komunikacji staje się środowiskiem ułatwiającym aktywność potencjalnego napastnika, który w warunkach osobistej interakcji nie zdobyłby się na takie dewiacyjne postępowanie. Cyberprzestępczości sprzyja między innymi: anonimowość sprawcy, łatwy dostęp do ofiary, brak realnego kontaktu z ofiarą i jej emocjami, ciągłość oddziaływania, niewidzialna publiczność (ang. *invisible audience*), „efekt kabiny pilota” (ang. *cockpit effect*) oraz łatwość atakowania nieznanym ofiar. Anonimowy akt agresji w cyberprzestrzeni może powodować tzw. „rozhamowanie” (*disinhibition*) sprawcy, który podejmuje się takich działań, których w okolicznościach jawności jego tożsamości nigdy by nie popełnił⁴⁷.

Kończąc przedmiotowe rozważania, zasadne staje się szersze odniesienie do zjawiska hejtu w Internecie. Termin „hejt” wszedł już do słownika języka polskiego i jest używany na oznaczenie obraźliwego komentarza zamieszczonego w Internecie⁴⁸. Warto podkreślić, że hejt może doprowadzić do tragicznych skutków, w tym do samobójstwa⁴⁹. Szczególną rolę w powstaniu hejtu, jako ubocznego produktu Internetu, odegrały „media społecznościowe”, które udostępniły potężne narzędzia do dystrybucji nienawiści⁵⁰. Na aprobatę zasługuje zaproponowana przez

⁴⁵ K. Gorazdowski, Penalizacja zjawisk stalkingu, cyberstalkingu i mowy nienawiści – próba oceny przyjętych rozwiązań prawnych na płaszczyźnie prawnokarnej..., s. 134.

⁴⁶ J. Groth, Cyberstalking – perspektywa psychologiczna, Forum Oświatowe 2010, nr 2 (43), s. 89.

⁴⁷ M. Cyrklaff-Gorczyca, Cyberstalking jako forma przemocy z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, w: Ekologia informacji a zasoby informacyjne w bibliotekach i cyberprzestrzeni, Słupsk: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Oddziału, 2017, s. 206–207.

⁴⁸ Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe, <https://sjp.pwn.pl/sjp/hejt;5580544.html>, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

⁴⁹ J. Sobczak, Wpływ Internetu na zjawisko samobójstwa, (w:) M. Mozgawa (red.), Samobójstwo, Warszawa 2017, s. 267–294.

⁵⁰ S. Stasiewicz, Hejt – zło odwieczne czy kulturowy nowotwór?, (w:) U. Dzieciatkowska (red.), Hejterstwo nowa praktyka kulturowa?, Geneza, przypadki, diagnozy, Łódź 2017, s. 20.

S. Staśkiewiczza definicja hejtu, zgodnie z którą jest nim wyrażony w przestrzeni wirtualnej publiczny komunikat lub opinia o jednolicie wrogim wobec odbiorcy charakterze, który ma na celu wyszydzenie, obrażenie lub urażenie jego osoby, poglądów, przekonań lub zainteresowań⁵¹. Hejting, czyli tak zwany hejt internetowy, to nowe zjawisko kulturowe, które bardzo szybko stało się istotną częścią życia wirtualnej społeczności, przybierając postać różnych, celowych działań o zdecydowanie destrukcyjnym charakterze⁵². Szczególnym przypadkiem hejtu stała się mowa nienawiści, czy też inaczej „mowa ekstremalna”⁵³. Posługiwanie się w przekazie internetowym językiem nienawiści jest zjawiskiem powszechnie znanym, przy czym wulgaryzm przekazu i agresja w przeważającej części wydają się nieracjonalne i niezrozumiałe.

5. Zakończenie

Przedmiotowe rozważania pozwalają skonstatować, że przestępstwo cyberstalkingu, czyli uporczywego nękania za pośrednictwem Internetu, które może przyjąć wymiar hejtu, jest jednym z „przestępstw cywilizacyjnych”. Jak wskazywano wcześniej, powstanie Internetu przyniosło wiele korzyści, ale także nowe zagrożenia, które powinny znaleźć odzwierciedlenie w świadomości użytkowników Internetu. Administratorzy stron często nie ponoszą odpowiedzialności za publikowane przez użytkowników treści, co z jednej strony służy kreatywności i wolności słowa, z drugiej zaś strony pozwala na rozprzestrzenianie się takich zjawisk jak trolling czy hejt. Istotna wydaje się reakcja wielu podmiotów w sytuacjach nadużyć, co dotyczy zarówno administratorów, osób pokrzywdzonych, organów ścigania, jak i wymiaru sprawiedliwości. Warto wreszcie upowszechnić rzetelną wiedzę o zjawisku cyberprzemocy w Internecie i jego negatywnych skutkach, tak aby stała się ona źródłem oddziaływań wychowawczych zarówno na poziomie rodziny, szkoły, jak i całego społeczeństwa.

Nie można w tym miejscu zapominać, że Internet jest narzędziem, które samo w sobie nie jest ani dobre, ani złe. To intencje i zachowanie

⁵¹ S. Staśkiewicz, Hejt – zło odwieczne czy kulturowy nowotwór?..., s. 21.

⁵² A. Frącz, A., Hejting – przejawy mowy nienawiści w Sieci, *Parezja* 2019, nr 2 (12), s. 38.

⁵³ M. Płatek, Mowa nienawiści. Przesłanki depenalizacji, (w:) R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 81; D. Bychawska-Siniarska, *Zjawisko mowy nienawiści w sieci*, (w:) D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka, *Mowa nienawiści w internecie: jak z nią walczyć?*, Warszawa 2013, s. 7–11.

użytkowników decydują o tym, czy jest on wykorzystywany do celów użytecznych i znacznych, czy też złych i przestępczych. Pamiętajmy, żeby „nie karmić trolla” i nie odpowiadać agresją na agresję. Przychylić należy się do koncepcji humanistycznej Leona Tyszkiewicza, zgodnie z którą człowiek suwerennie decyduje o swoim postępowaniu i w każdych warunkach posiada pewien luz decyzyjny i swobodę działania⁵⁴. Decyzja ludzka jest zawsze czynem o charakterze moralnym, wiąże się z wyborem dobra lub zła i stanowi o człowieku, jako realnym źródle działania⁵⁵.

Niewątpliwie we współczesnym świecie coraz więcej przestępstw odbywa się w rzeczywistości wirtualnej. Niestety przestępczość i hejt w świecie wirtualnym wywołują realną krzywdę, zaś świat wirtualny przenika się ze światem rzeczywistym. Szukając odpowiedzi na pytanie o progresję cyberstalkingu i cyberprzemocy należy postawić pytanie o kondycję komunikacji społecznej i relacji międzyludzkich. Nie można z pewnością zaakceptować sytuacji, aby hejt i mowa nienawiści stały się normą, ponieważ złe słowo zabija tak samo jak nóż, na co słusznie wskazał Czesław Niemen w piosence „Dziwny jest ten świat”. Zatem w wirtualnej rzeczywistości pojawiło się nowe przestępstwo „zabójstwa cyfrowego”, które wymaga zmiany zachowania w sieci, dostosowania norm prawnych oraz skutecznego działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Bibliografia

1. Afab P., Internet a dzieci. Uzależnienia i inne niebezpieczeństwa, Warszawa 2003.
2. Budyn-Kulik M., Nowe znamiona nękania z art. 190a § 1 kodeksu karnego, *Palestra* 2020, nr 9.
3. Bychawska-Siniarska D., Zjawisko mowy nienawiści w sieci, (w:) D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka, Mowa nienawiści w internecie: jak z nią walczyć?, Warszawa 2013.
4. Chamernik J., Przestępstwo stalkingu w regulacji kodeksu karnego, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Seria: Administracja i Zarządzanie* 2013, nr 99 (26).
5. Cyrklaff-Gorczyca M., Cyberstalking jako forma przemocy z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, (w:) *Ekolo-*

⁵⁴ L. Tyszkiewicz, O niektórych ogólnych problemach kryminologii i znaczeniu paradygmatu humanistycznego, *Archiwum Kryminologii* 2009, tom XXXI, s. 67.

⁵⁵ Por. A. Dziergawka, Szum decyzyjny w sądowym stosowaniu prawa, *Consilium Iuridicum* 2022, nr 1–2, s. 97; A. Krąpiec, Ludzka wolność i jej granice, Lublin 2008, s. 71.

- gia informacji a zasoby informacyjne w bibliotekach i cyberprzestrzeni, Słupsk: Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Oddziału, 2017.
6. Czapska J., Stalking jako problem społeczny. Między prawem karnym a codziennością, (w:) P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla, tom II, WKP, Warszawa 2012.
 7. Dominik J., Stalking w świetle badań empirycznych, (w:) M. Mozgawa (red.), Stalking, Warszawa 2018.
 8. Dunaj B. (red.), Słownik współczesnego języka polskiego, Warszawa 1996.
 9. Dziergawka A. Szum decyzyjny w sądowym stosowaniu prawa, *Consilium Iuridicum* 2022, nr 1–2.
 10. Fisiak J. (red.), Słownik angielsko-polski, Warszawa 2002.
 11. Frącz A., Hejting – przejawy mowy nienawiści w Sieci, *Parezia* 2019, nr 2(12).
 12. Furman P., Próba analizy konstrukcji ustawowej przestępstwa uporczywego nękania z art. 190a k.k. Zagadnienia wybrane, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2012, nr 3.
 13. Garstka K., Przygucki P., Stalking jako przestępstwo – nowelizacja polskiego kodeksu karnego a doświadczenie prawodawstwa angielskiego, *Wiedza prawnicza* 2011, nr 2.
 14. Golonka A., Uporczywe nękanie jako nowy typ czynu zabronionego, *Państwo i Prawo* 2012, nr 1.
 15. Gorazdowski K., Penalizacja zjawisk stalkingu, cyberstalkingu i mowy nienawiści – próba oceny przyjętych rozwiązań prawnych na płaszczyźnie prawnokarnej, *Studia Administracji i Bezpieczeństw* 2017, nr 3.
 16. Groth J., Cyberstalking – perspektywa psychologiczna, *Forum Oświatowe* 2010, nr 2 (43).
 17. Hołyst B., Psychologia kryminalistyczna, Warszawa 2006.
 18. Jachimowicz M., Przestępstwo stalkingu w świetle noweli do kodeksu karnego, *Prokuratura i Prawo* 2008, nr 10.
 19. Jankowska-Prochot J., Modyfikacja prawnokarnego modelu zwalczania przestępstwa stalkingu, *Przegląd Prawa Publicznego* 2022, nr 7–8.
 20. Kosonoga J., (w:) R. A. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015.
 21. Kosonoga, J., Poczucie zagrożenia oraz istotne naruszenie prywatności jako ustawowe znamiona przestępstwa stalkingu. Glosa do wy-

- roku Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 29 marca 2017 r., sygn. IV KK 413/16, Orzecznictwo Sądów Polskich 2019, nr 4.
22. Krąpiec A., *Ludzka wolność i jej granice*, Lublin 2008.
 23. Królikowski M., Sakowicz A., (w:) M. Królikowski, R. Zabłocki (red.), *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna*, Warszawa 2017.
 24. Lachowski J., (w:) V, Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
 25. Mozgawa M., (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2019.
 26. Mozgawa M., Kilka uwag na temat znamienia „uporczywego nękania” na gruncie art. 190a k.k., *Ius Novum* 2020, nr 2.
 27. Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2020, komentarz do art. 190(a), teza 7.
 28. Płatek M., *Mowa nienawiści. Przesłanki depenalizacji*, (w:) R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabias, *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.
 29. Romańczuk-Grącka M., *Polityczno-kryminalne aspekty stalkingu w Polsce*, *Studia Prawnoustrojowe* 2011, nr 13.
 30. Siwek Z., (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
 31. Siwicki M., *Cyberprzestępczość*, Warszawa 2013.
 32. *Słownik synonimów polskich*, (red.) Z. Kurzowa, Warszawa 2002.
 33. Sobczak J., *Wpływ Internetu na zjawisko samobójstwa*, (w:) M. Mozgawa (red.), *Samobójstwo*, Warszawa 2017.
 34. Stasiewicz S., *Hejt – zło odwieczne czy kulturowy nowotwór?*, (w:) U. Dzieciatkowska (red.), *Hejterstwo nowa praktyka kulturowa?*, Geneza, przypadki, diagnozy, Łódź 2017.
 35. Tyszkiewicz L., *O niektórych ogólnych problemach kryminologii i znaczeniu paradygmatu humanistycznego*, *Archiwum Kryminologii* 2009, tom XXXI.
 36. Woźniakowska-Fajst D., *Prawne możliwości walki ze zjawiskiem stalkingu – czy w prawie polskim potrzebna jest penalizacja prześladowania?*, *Archiwum Kryminologii* 2009, nr 31.
 37. Zoll A., (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny część szczególna*, t. 2, *Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017.
 38. Zoll A., cyt. za A. Łukaszewicz, *Internetowi oszuści będą ścigani skuteczniej*, *Rzeczpospolita* z dnia 16 listopada 2011 r., s. C3.

Źródła internetowe

1. Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe.
2. http://www.wsjp.pl/index.php?d_hasla=33785&ind=0&w_szukaj=poni%C5%BCa%C4%87, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.
3. Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe.
4. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/udr%C4%99czenie.html>, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.
5. Słownik Języka Polskiego, wyd. internetowe, <https://sjp.pwn.pl/sjp/hejt;5580544.html>, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.
6. Słownik języka polskiego, PWN, sjp.pwn.pl/slowniki/zagro%C5%BCenie.html, dostęp: 16 kwietnia 2024 r.

Cyberstalking

Abstract

The subject of the article is the issue of cyberstalking, including the etiology, concept and combating of this phenomenon. The author deals with the scope of criminalization of Art. 190a § 1 of the Penal Code in the normative aspect and from the point of view of the practice of justice. The discussed considerations treat cyberstalking in a broad social and legal aspect, pointing to the effects of this phenomenon and the need to take preventive measures.

Key words

Stalking, harassment, cyberstalking, hate, digital homicide.